

Kiváló történelmi érzékű, finom izlésű esztétikus s egyike legműveltebb bírálóinknak. A magyar színház fejlődésének az utóbbi negyedszázad folyamán egyik leghivatottabb ismerője. Benne a tudós, az esztéta és az ihletett költő hármasszelleme él s ad szép harmóniát egy elfogulatlan, nemes becsvágyú s mindig tisztaszándékú művészetszemléletnek.

Folyóiratunknak kettős öröme van: azonfelül, hogy a Kisfaludy-Társaság legújabb tagjai mind méltók a kitüntetésre, három közülök, *Hekler Antal*, *Kornis Gyula*, *Rédey Tivadar* a *Napkeletnek* megalapítása óta legfőbb erősségei közül valók.

Móra Ferenc, a legeurópaibb ősmagyar.

Csak most érezzük igazán, hogy végleg eltávozott közülünk, mennyire egészen egyedülálló, mennyire eredeti, mennyire törőlmetszetten magyar és mennyire pótolhatatlan szín veszett el vele irodalmunkból. Életében tán nem is méltányolták eléggé. Volt, aki regionalista írónak tartotta. De ennek a véleménynek csak akkor lehetett volna létjogosultsága, ha régio alatt azt a sajátságos, zárt, de önmagában teljes világot értjük, amely ennek a drága, mélységesen emberi, mélységesen egyszerű de egyszerűségében is megbűvölő írónak a lelkében élt.

Most szinte pörölnünk kell a halállal, amely nagyon is korán ragadta el: nem is annyira a férfi évek delén, mint inkább a magára eszmélt egyéniség legdúsabb termést ígérő virágzásában. Móra Ferenc azok közül az írók közül való volt, akikben a lassú fejlődés a csodálatos tökéletesedéssel járt együtt. Amilyen nyugalmas, tempós, rangos volt a beszéde, gondolkodása és egész lelki habitusa, olyan tempósan, olyan ráérő nyugalommal hágott egyre följebb és följebb a klasszikus csúcsok felé. Alig

van írónk, akit a háború annyira megakasztott volna. Nagy zökkenő után csaknem egészen új elindulás kezdődött nála. Aztán olyan magaslatoakra ért, ahol már sietésre sarkalta volna az egyre közelebb mutató cél. De erre a gyorsabb ütemre már nem maradt ideje. Ha a halál is olyan lassú és nyugalmas vele szemben, mint ő volt az étellel, akkor egy egészen kivételes értékű oeuvre-rel gazdagabb a magyar irodalom, amelynek így is egészen kivételes szépségű ajándékot hagyott.

Móra annak a sornak a végén haladt irodalmunkban, amely Mikszáthtal indult, Gárdonyiban és Tömörkényben folytatódott és benne végződött. Egyes témák rokonsága, az, hogy mind a ketten úgy szerették Szegedet, a szép tiszparti várost, egészen természetesen érlette meg azt az esztétikai mérlegelést, amely szerette Mórát Tömörkény-epigonnak vagy legalább is Tömörkény folytatásának tekinteni. Az ítélet teljesen téves. A rokonság csak bizonyos közös talajjában mutatkozik. De míg Tömörkény az epizódyszerűség pompás kismestere, addig Móra különösen, ahogy végső kibontakozásában az *Ének a búzamezőkről* epikus szélességében és az *Aranykoporsó* monumentális távlatában megmutatkozott, a művészi tökéletességet kereső nagy alkotók közé tartozik.

Már elindulásakor többet vártak tőle. Mikor a *Festő halála* című ősi népi zamatokban gazdag, páratlan derűjű regénye megjelent, sokan titkon a magyar Mark Twaint üdvözölték benne, a magyar humoros regény megteremtőjét. S ha ezt a reményt korán megszakadt pályáján nem is töltötte be teljesen, az tagadhatatlan, hogy egyik legnagyobb és legfinomabb eszközökkel dolgozó mestere a magyar humornak. Ez a humor sose volt fanyar, mindig aranyba csillant, mint a nap verője. Ha itt-

ott meg is villant benne egy-egy leheletnyi szkepszis, szinte hajszálvékony és fölényében is finom irónia, mindig szeretetreméltó maradt, gyöngéd és jóságos, körülcirógatta azt is, akit megcsipkedett, nem sujtott le, hanem fölemelt, a kiegyensúlyozott biztonságnak felhőtlen életöröme áradt benne, amely boldogan tárult az élet változatosságának örök szépsége felé, még a hibákban és gyöngeségekben is felfedezte az élet örök ritmusát. Móra humora sohasem nevetett ki, legfeljebb megbocsátón mosolygott.

Ez a mosoly állandó csillogás volt Móra arcán és ez a mosoly nem hiányzott egyetlen művéből, egyetlen mondatából sem. Alapja pedig az a józan, mindent megértő, a a legnagyobbban sem csodálkozó, de a legkisebben is a végtelen tükrét látó bölcsesség volt, amelyet a föld közelében, a természet emlőin nevelkedett parasztőseitől örökölt. De ennek az ösztönös bölcsességnek hatalmas vértete is volt egy, szinte a polihisztorság határán járó európai műveltségben. Móra széleskörű kultúrája, tudományos készültsége ugródeszkája volt fantáziájának. Tudományossága viszont soha nem ragadt bele száraz doktrinerségbe, mert fantáziája és páratlan művészi érzéke varázslatos mosolyát még tudományos munkáin is elárasztotta. A művészi képzetnek és a tudományos felkészültségnek tökéletes harmóniája hozta létre Móra chef d'oeuvrejét, az *Aranykoporsót*, amelyben páratlanul érdekes és kerekded, művészi szépségével sokszor egészen elbűvölő mese keretében a világtörténelem legdrámaibb fordulójának misztikus erői izzanak. Egy ifjú szerelem regényében világok omlása. A bájgráciáinak és a monumentalitás titánjainak tündéri revüje ez a regény, amelyhez a világ legképrázatosabb tájai adnak színpadot.

Páratlan szakácművésze volt a magyar ízeknek. Szava a magyar

televényből szívott erőt, zamatot. Mondataiban tiszaparti nádak hajlékonysága ringott. Nyelve a legaprólékosabb fordulatig híven követte eredeti észjárását, amelynek kerekeit a hamisítatlan, szűzi érintetlenségben maradt magyar lélek rúgói kormányoztak.

Igaz ötvösként bánt a szavakkal. Cizelálta őket, de ezt senki sem vette észre. Művészete, pedig a legtudatosabb művészet volt, önkéntelennek, magától adódottnak látszott és ebben mutatkozik legnagyobb és legcsodálatosabb művészete. Olyan könnyedén és kedvesen tudott csevegni, mint senki irodalmunkban, de legfelszínesebbnek látszó csevegésének, játékos gondolat ekvilibrisztikájának is volt egy ponton komoly és kemény napja. De tudott monumentális erejű is lenni, ám ezt is olyan játékosan csinálta, mintha a mázsás súlyok, amelyeket emelgetett, papírmáséból készültek volna bohókás szemfényvesztésre.

Rokona kevés volt a mi irodalmunkban, talán a világirodalomban is. Talán *Gulácsy Irén* tiszaháti novellái, *Ragyogó Kovács István* történetei fakadtak ugyanarról a töről, amelyről Móra gyönyörű májusfája kihajtott. Ha világirodalmi rokonsága után kutatok, egészen találomra *Timmermansnak*, a nagy belga írónak mosolya villan felém. Ez a modern Breughel szintén az ősi népi gyökerekből szította tisztaderűjű, a tragikus mult felhőiből is kimosolygó életörömét. Az ő mosolya is mulhatatlan. Szavának a népi ízek fűszere ad páratlan zamatot. Csak talán Móra nagy kulturáját nem találom benne. De magyarnak kell lenni ahhoz, hogy valakiben az őseredetiség romlatlansága s a nagy kultúrák öröksége ne menjen egymás rovására. És Móra ilyen remekbe virult, hibátlan fajtájú magyar volt.

Kállay Miklós.